

колективі. Кардинальні зміни, суттєве вдосконалення певного комплексу факторів, які сприятимуть становленню та розвитку виробництва в конкретних агроформуваннях, забезпечують вирішення складних проблем результативності та ефективності діяльності підприємств.

Література

1. Вітвицький В.В. Організаційно-економічні аспекти продуктивності в галузях АПК / В.В. Вітвицький // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2004. – № 1. – С. 5–18.
2. Ревенко А. Продуктивність праці в сучасних умовах / А. Ревенко // Україна: аспекти праці. – 2008. – №2. – С. 32–37.
3. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : [підручник] / Грішнова О.А. – К. : Знання, 2004. – 535 с.
4. Генкін Б.М. Экономика и социология труда : [7-е изд., доп.] / Генкін Б.М. – М. : Норма, 2007. – 448 с.
5. Дієсперов В.С. Продуктивність праці – критерій стану і спроможності господарства / В.С. Дієсперов // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 3. – С. 41–45.
6. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения : [учеб.пособие] / Есинова Н.И. – К.: Кондор. – 2003. – 464 с.
7. Заяць Т.А. Продуктивність людських ресурсів України та регіональні можливості її забезпечення / Т.А. Заяць // Україна : аспекти праці. – 2009. – № 3 – С. 25–29.
8. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами: навч. посібник / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К. : Кондор. – 2003. – 224 с.
9. Пасека А. Продуктивність праці на сучасному етапі: методика вимірювання та комплексна оцінка/ А. Пасека // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 5. – С. 45–50.
10. Валова продукція сільського господарства України : статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – 2010. – 24 с.
11. Праця : статистичний зб. / Головне управління статистики в Запорізькій обл. – 2006–2010.
12. Вітвицький В. Вплив основних чинників на підвищення продуктивності аграрної праці / В. Вітвицький, З. Метельська, В. Юдіна // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 2. – С. 29–33.

Надійшла 10.10.2011

УДК 658.8:338

Л. І. ШИЛОВА, Є. С. КРИВОЛАПОВ
Донецький національний технічний університет

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ВУГЛЕДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті оцінена динаміка видобутку вугілля та продуктивності праці в цілому по Україні. Розкрито суть матеріально-технічних факторів та їх роль при реалізації інноваційних проектів з підвищення видобутку вугілля та продуктивності праці.

The article analyzes the statistics of coal production and productivity in general in Ukraine. Logistical factors and their role in the implementation of innovative projects are disclosed, and there are some recommendations to improve coal production and increase productivity.

Ключові слова: продуктивність праці, матеріально-технічні фактори, інноваційні проекти.

Вступ. В сучасних умовах одним з основних показників, який визначає можливості розвитку, як окремого підприємства, так і національної економіки в цілому, є рівень конкурентоспроможності, який в свою чергу формується в результаті дії багатьох чинників, серед яких найбільш важливим слід виділити рівень продуктивності праці. Продуктивність праці, як один з показників результативності господарської діяльності підприємства характеризує ефективність його роботи, тому активізація інноваційних факторів, які б підвищували рівень продуктивності праці є необхідною для багатьох підприємств, у тому числі й вугледобувних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття продуктивності праці, методи оцінки і підвищення її ефективності розглядаються в роботах таких дослідників, як Чернова Т.В., Ромусик Я.В., Хміль Ф.І., Богиня Д.П., Власова Н.У., Базарова Т.Ю., Волгина Н.А., Завіновська Г.Т., Губкин Л.И. та ін. Проте, з урахуванням результатів наукових досліджень, проблема продуктивності праці залишається актуальною і в наш час, а реалізація інноваційних факторів її підвищення є завданням кожного підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка можливостей активації інноваційних факторів підвищення продуктивності праці на вугледобувних підприємствах.

Основні результати дослідження. Рівень продуктивності праці підприємства, регіону та економіки в цілому визначається сумарним рівнем продуктивності окремих елементів, які їх утворюють. Тому основна робота з підвищення продуктивності має здійснюватися саме на підприємствах, а органи державної влади всіх рівнів можуть і повинні забезпечувати належні умови шляхом створення ефективної нормативно-правової бази.

Сучасні умови розвитку економіки України ставлять перед підприємствами завдання підвищення ефективності управління наявними в їхньому розпорядженні ресурсами і досягнення максимальних результатів діяльності, а при цьому провідним показником ефективності виробництва необхідно вважати продуктивність праці. Цей показник є дуже важливим, але в останні роки йому приділяється все менше уваги. Наведемо динаміку зміни продуктивності праці в економіці України (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка продуктивності праці економіки України та її компонентів (1990 р. – 100%)

Рік	ВВП, %	Випуск продукції, %	Кількість працюючих		Продуктивність праці, %
			тис. люд.	%	
1990	100	100	25419,1	100	100
1995	47,8	55,8	23725,5	93,3	59,8
2000	43,2	52,9	20175	79,4	71,5
2004	47,2	58,5	19971,5	78,6	74,5
2005	49,7	65,2	20091,2	79	82,5
2006	54,5	72,5	30163,3	79,3	91,4
2007	61,1	83,1	20295,7	79,8	104,1
2008	62,7	86,8	20680	81,4	106,7
2009	67,3	93,6	20730,4	81,6	114,7
2009 до 2000	155,8	176,9	-	102,8	160,4

Як свідчать дані таблиці, після десятиріччя спаду економіка України почала зростати, обсяг ВВП збільшився на 55,8%. Виходить, що суспільна продуктивність праці за ці роки підвищилася в 1,6 разів й за рахунок її збільшення було отримано 55,8% приросту ВВП. Середньорічні темпи приросту продуктивності праці за 2000–2009 роки становили 5,5% [1], тобто останнім часом спостерігається деяке підвищення продуктивності праці.

Інша ситуація склалася у вугільній промисловості, про що свідчить динаміка видобутку вугілля (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка видобутку вугілля в Україні (1990 р. – 100%)

Рік	Загальний видобуток, млн т	Темпи росту, %	Темп проросту, %
1975	202,96	130,50	30,50
1980	215,13	138,32	38,32
1985	180,52	116,07	16,07
1990	155,53	100,00	0,00
1995	81,31	52,28	-47,72
2000	79,18	50,91	-49,09
2005	77,25	49,67	-50,33
2007	75,54	48,57	-51,43
2008	77,67	49,94	-50,06
2009	72,22	46,43	-53,57

З таблиці 2 видно, що за радянських часів видобуток вугілля в Україні був набагато більший, ніж в останні роки. У 1975 році видобуток був на 30,5% більшим за 1990 рік, через п'ять років на 38,32%. Після 1980 року почався спад і у 1990 році було видобуто майже на 50 млн т. менше вугілля, ніж

у 1975 році. З кожним наступним роком цей показник знижувався та у 2009 році склав менше половини від видобутку 1990 року (46,43 %). Певний вклад у таку тенденцію вносить и продуктивність праці. За останні 16 років чисельність працівників у галузі зменшилася на 640 тис. чол. (74% загальної кількості) і сьогодні складає близько 224 тис. чол. Продуктивність праці у вугільній промисловості України удвічі нижча, ніж у Польщі і Німеччині, у 1,5 разів нижча, ніж у США. При досить схожих геологічних

умовах видобутку на одного працюючого в Україні. У 1998 році вона склала 158 т, у 2001 році – 270 т, зараз цей показник складає близько 320 т.

Продуктивність праці як динамічний показник постійно змінюється під впливом безлічі факторів, які можна поділити на такі три групи: матеріально-технічні, які пов'язані з рівнем розвитку техніки і технології; організаційні, обумовлені організацією виробництва, праці і управління; соціально-економічні, пов'язані зі складом працівників, рівнем їхньої кваліфікації, умовами праці і побуту, відношенням працівників до власності, ефективністю стимулювання праці і зацікавленістю в кінцевих результатах, тобто з усім, що стосується людини і її відношення до праці [4, с. 104].

Матеріальною основою підвищення продуктивної сили праці і її продуктивності є розвиток науки, техніки і технології, впровадження у виробництво їхніх досягнень, тому група матеріально-технічних факторів інноваційного характеру звичайно розглядається як провідна і визначальна.

До матеріально-технічних факторів росту продуктивності праці відноситься підвищення технічної й енергетичної озброєності праці на основі безупинного розвитку науково-технічного прогресу, досягнення якого реалізується у вигляді інноваційних проектів. Це забезпечує інноваційний розвиток підприємств, зокрема і у вугільній промисловості. В якості основних напрямків інноваційного розвитку вугледобувних підприємств необхідно виділити наступні: механізовані крені, щитові агрегати, копальневі акумуляторні і контактні електровози, вагонетки, устаткування для підйому, механізації поверхні шахт та околоствольного двору, нові системи вентиляції та водостоку. Їх можна умовно поділити на дві групи. Першу складають матеріально-технічні фактори інноваційного характеру, що забезпечують зниження витрат ручної праці і трудомісткості видобутку вугілля. До другої можна віднести фактори, які необхідні для створення безпечних умов праці. Для активізації факторів обох груп важливою умовою є їх інвестиційне забезпечення. Внутрішніх джерел фінансування у вугледобувній сфері не завжди буває достатньо, тому необхідна зовнішня допомога інвесторів. Інноваційні фактори стають вирішальними у забезпеченні зростання продуктивної сили і зниженні технологічної трудомісткості продукції.

Окрім матеріально технічних факторів не слід забувати про інноваційні можливості економічних факторів підвищення продуктивності праці, які проявляються у матеріальному стимулюванні і мотивації робітників.

У системі стимулювання праці провідне місце займає заробітна плата, оскільки вона є головним джерелом підвищення добробуту працівників і складає три чверті їх доходів. Заробітна плата працівників підприємств є їх часткою у фонді індивідуального споживання національного доходу в грошовому виразі. Як основна форма необхідного продукту вона розподіляється відповідно до кількості і якості витраченої праці і його індивідуальних і колективних результатів. Основним напрямом вдосконалення всієї системи організації заробітної платні є забезпечення прямої і жорсткої залежності оплати праці від кінцевих результатів господарської діяльності трудових колективів. У розв'язанні цієї задачі важливу роль відіграє правильний вибір і раціональне застосування прогресивних форм і систем заробітної плати.

На підприємстві необхідно створювати такі умови, щоб працівники сприймали свою працю як усвідомлену діяльність, що є джерелом самовдосконалення, основою їх професійного і службового зростання. Відношення до праці визначається системою цінностей людини, умовами праці, створеними на підприємстві і вживаними стимулами. Система мотивації на рівні підприємства повинна гарантувати: зайнятість всіх працівників працею, надання рівних можливостей для професійного і службового зростання, узгодженість рівня оплати з результатами праці, створення безпечних умов праці, особливо у гірничому виробництві, підтримка в колективі сприятливого психологічного клімату та ін.

Матеріально-технічні фактори відіграють основоположну роль при реалізації інноваційних проектів, орієнтованих на кардинальну зміну техніки і технології виробництва. Інвестування в нові за задумом техніку і технології є ризикованим з погляду гарантії отримання необхідного результату. Особливо ризикованими можуть бути інвестиції у вугледобувне виробництво, що пов'язане зі складними гірничо-геологічними умовами. Разом з тим, найцікавіші саме інвестиції в оригінальні технології, але тільки тоді, коли існує можливість їх практичного застосування, і тоді, коли ринок готовий прийняти продукцію пов'язану з використанням високих технологій [5, с. 4].

Дуже важливу роль у підвищенні продуктивності праці на підприємстві відіграє устаткування, тому вугледобувні шахти ставлять собі завдання переоснащення обладнання на більш інноваційне, ефективність якого можна характеризувати системою показників ефективності. У такій системі поряд з показниками фінансової ефективності (такими, як чиста дисконтована вартість, внутрішня норма доходності, майбутня вартість, рентабельність та ін.) слід визначати і такі показники: електроозброєність, фондоозброєність, фондовіддача.

Електроозброєність праці визначається відношенням кількості електроенергії, використаної у виробничому процесі за певний період, до середньооблікової чисельності робітників і характеризує споживання всіх видів енергії на одного робітника за певний період.

Важливість показника фондоозброєність пов'язана з тим, що він характеризує оснащеність праці виробничими основними фондами і визначається відношенням середньорічної балансової вартості виробничих основних фондів до середньооблікової чисельності робітників або працівників.

Фондовіддача як загальний показник ефективності використання всієї сукупності основних виробничих фондів визначається відношенням річного обсягу випуску продукції у грошовому вимірі до середньорічної (без урахування зносу) вартості основних виробничих фондів.

Залежність між рівнем і динамікою технічної озброєності та продуктивності праці пряма:

$$P_{\Pi} = \Phi_{\text{О}} \cdot \Phi_{\text{В}},$$

де P_{Π} – продуктивність праці;

$\Phi_{\text{О}}$ – фондоозброєність праці;

$\Phi_{\text{В}}$ – фондівіддача.

Ці показники безпосередньо пов'язані з продуктивністю праці. Якщо в результаті реалізації інноваційних проектів підвищується фондоозброєність та фондівіддача, то можна очікувати, що продуктивність праці також зросте.

Саме активізація інноваційних факторів забезпечує реальне підвищення продуктивності праці.

Література

1. Ромусік Я.В. Динаміка продуктивності праці економіки України у контексті диспропорційності міжнародних порівнянь / Я.В. Ромусік // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – К., 2011.
2. Національні рахунки України за 2009 р. : [стат зб.] / Державний комітет статистики України. – К., 2010.
3. Статистичний щорічник України за 2009 р. / Державний комітет статистики України. — К. : Техніка, 2010.
4. Организация, нормирование и оплата труда на предприятиях / Новиков Е.В., Колбачева Т.А., Новик Е.В. и др. – М., Изд. : ФЕНИКС, ТОРГОВЫЙ ДОМ, 2004. – 224 с.
5. Губкин Л.И. Управление факторами, влияющими на эффективность инвестиционно-инновационных проектов [Электронный ресурс] / Губкин Л.И. – СПб. : ГУАП. – 2004. – Режим доступа : [http://window.edu.ru/window/library/pdf2txt?p_id=21593]

Надійшла 10.10.2011

УДК 65.012.8:33:061.5

М. О. КОКНАЄВА
Львівської комерційної академії

ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті окреслений перелік чинників зовнішнього та внутрішнього середовища забезпечення фінансово-економічної безпеки торговельного підприємства, виділено критеріальні ознаки групування ризиків торговельного підприємства.

The article outlined a list of factors external and internal environment of the financial and economic security of trade, selected criteria features grouping risks commercial enterprises.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, торговельне підприємства, чинники впливу, групи чинників.

Актуальність. Труднощі економічного та політичного характеру створюють для українських підприємств складні умови, до яких потрібно адаптуватися. Ситуація ускладнюється недостатньою забезпеченістю підприємств кваліфікованим персоналом, використанням застарілих технологій, виробничого обладнання, а також надмірним впливом різноманітних чинників з боку внутрішнього та зовнішнього середовища на фінансово-економічну безпеку торговельного підприємства.

Таким чином виникає гостра необхідність виокремлення і вивчення зовнішніх та внутрішніх чинників, а також їх впливу на фінансово-економічну безпеку торговельного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує багато досліджень щодо чинників впливу на фінансову та економічну безпеку підприємства. Вагомий внесок у дослідження проблеми зробили провідні вчені: П.Я. Кравчук, К.С. Горячова, О.В. Ареф'єва, І.О. Бланк, А.Е. Воронкова, С.М. Ілляшенко, Г.В. Задорожний, Г.В. Козаченко, Л.А. Костирко, В.П. Пономарьов, О.О. Терещенко, В.В. Шликов та інші.

Однак, вивчений перелік чинників зовнішнього та внутрішнього середовища забезпечення фінансово-економічної безпеки торговельного підприємства є далеко невичерпним і, на нашу думку, цією проблемою займалися недостатньо та не комплексно. На основі вивчення низки вітчизняних та зарубіжних праць [1, 2], автором виділено критеріальні ознаки групування ризиків торговельного підприємства.